

SÖZLÜK

A

abluka	: Bir yerin dışarıyla olan bağlantısını kesme, etrafını çevirme.
adem-i merkeziyet	: Bir merkezden değil, her teşekkülün kendi kendini idare etmesi.
âdet	: Toplum içerisindeki davranışlarımızın herkes tarafından bilinen ve kabul edilmiş olan tarzları.
aforoz	: Hristiyanlık dininde kilise tarafından verilen ağır bir ceza. Afaroz edilen kişi toplum dışına atılır, onunla hiç kimse ilgilenmezdi. Orta Çağ'da Avrupa'da aforoz edilen ve siyasi otoritelerini kaybeden krallar da vardı.
akit	: Hukukî sonuç doğurmak amacı ile, iki veya daha çok kimsenin veya kuruluşun karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanları ile gerçekleşen işlem, sözleşme, mukavele, kontrat.
amel	: Yapılan iş, fiil. Bir kimsenin dinin buyruklarını yerine getirmek için yaptıkları.
arpalık	: Osmanlılarda askerî sınıfın ileri gelenlerine verilen ilâve ödenek ile emekli veya işten çıkarılma; azledilme maaşı olarak bağlanan gelirlere verilen genel ad.
astronomi	: Gök bilimi.
Âşık Paşazade	: Ünlü Osmanlı tarihçisi.
ayan	: Osmanlı ülkesinde yöre halkının ileri geleni.
aynî	: Para olarak değil madde olarak verilen.
Aztek	: Bu günkü Meksika'nın bir bölümüne yayılmış olan Aztek İmparatorluğu 1375-1521 tarihleri arasında yaşamıştır. Aztekler ileri bir medeniyet meydana getirmişlerdir.

B

Baharat Yolu	: Doğu ticaret yollarından biri. Asya ülkelerinin baharat, değerli taş ve diğer mallarını Akdeniz limanlarına ulaştıran yol.
bedesten	: içinde eşya alınıp satılan kapalı çarşı.
bono	: Belirli bir sürenin sonunda, belirli bir paranın, belirli bir kimseye ödeneceğini belirten senet.
bürokrat	: Devlet dairesinde çalışan görevli.

C

cemaat	: Bir dinden olanlar topluluğu. Namaz kılmak üzere toplanan halk.
cengâver	: Savaşçı, savaşkan, vuruşkan.
cülus	: Hükümdarlık tahtına çıkma, tahta oturma.

D

Danıştay	: Yönetim davalarına bakmak, bakanlar kurulunca gönderilen yasa ve tüzük tasarıları ile imtiyaz sözleşmeleri üzerine düşüncelerini bildirmek gibi görevleri olan, üyeleri Anayasa Mahkemesi'nce seçilen bağımsız anayasa kuruluşu.
darphane	: Para basılan yer.
Darülfünun	: Üniversite.
despot	: Bir ülkeyi zora ve baskıya dayanarak yöneten kimse.
devalüasyon	: Değer düşürümü.
diktatörlük	: Diktatör olma durumu. Egemen ve mutlak siyasi bir gücün, bir veya birçok kişinin oluşturduğu bir yürütme organınca, denetimsiz olarak yürütüldüğü siyasi düzen. Bir diktatör tarafından yönetilen ülke.
diplomasi	: Devletlerin birbirleri arasında ilişki kurma işi ve mesleği. Siyasette beceriklilik. Hile, kurnazlık.
dirlik	: Osmanlı Devleti'nde çiftçi toprağı ekip biçer, vergisini devletin gösterdiği kişilere öderdi. Bu şekilde elde edilen vergi gelirine dirlik denirdi.
doğna - dogmatizm	: Doğruluğu sınanmadan benimsenen bir öğretinin veya ideolojinin temeli yapılan sav. Dogmacılık.

E

ebediyet	: Sonsuz, sonu olmayan, tükenmez.
ekonomist	: Ekonomi uzmanı, iktisatçı.
emir-i ahur	: Hükümdarın ve sarayın hayvanlarına bakan görevli.
emtia	: Mallar, satılacak şeyler.
Enderun	: Topkapı Sarayı'nın bir bölümüne verilen ad. Bu bölümün birçok fonksiyonu vardı. Bunlardan biri, buradaki okul vasıtasıyla eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yürütülmesi idi.

enflasyon	: Dolanımdaki para miktarıyla, malların ve satın alınabilir hizmetlerin toplamı arasındaki açığın büyümesinden ortaya çıkan ve fiyatların toptan yükselmesi, para değerinin düşmesi biçiminde kendini gösteren ekonomik parasal süreç, para şişkinliği. Pahalılık.
engizisyon	: Orta Çağ'da Katolik ülkelerde katı din inançlarına karşı gelenleri cezalandırmak için kurulan kilise mahkemelerinin adı.
esnaf	: El zanaatları ya da, küçük ticaretle geçinen kimselere verilen genel ad.
eşraf	: Bir yerin zenginleri, sözü geçenler, ileri gelenler.
etnik	: Dil, töre ve soy bakımından birbirine bağlı insan topluluğu.
Evkaf Nezareti	: Vakıfları düzenleyen kurum.
evrensel	: Dünya ölçüsünde olan.

F

federasyon	: Küçük devletlerin tek bir devlet durumuna gelmek için yaptıkları ortaklık, devletler birliği.
ferdiyetçilik	: Bireycilik.
fetva	: Müftünün veya şeyhülislamın dinle ilgili konularda verdiği karar, hüküm.
feyiz	: Verimli, olgunluk. İlerleme, kültürel gelişme.
fıkıh	: Kur'an ile hadisleri esas alarak, Müslümanlarca geliştirilen İslam hukuku.
filo	: Bir arada ve bir komuta altında bulunan savaş gemilerinin veya uçaklarının bütünü. Aynı tür yük taşıyan ticaret gemilerinin veya kara taşıtlarının bütünü.

G

gaza	: İslamiyet'te din uğruna savaş.
gülle	: Yuvarlak taş veya demir top mermisi.

H

hallaç	: Yünü, pamuğu yay veya tokmak gibi bir araçla kabartma, ditme işini yapan kimse, atımcı.
hanedan	: Soy, hükümdarın ailesi.
haşmet	: Görkem.
havan topu	: Aşırtmalı gülleler atan kısa namlulu top.

hayrat	: Sevap kazanmak için yapılan iyilik. Halkın yararlanması için yapılan okul, çeşme, han gibi yapılara verilen ad.
hiciv	: Yergi.
hiyerarşi	: Makam sırası, basamak, derece düzeni.
hububat	: Buğday, arpa, mısır gibi taneler, tahıl.
hutbe	: Hükümdarı hükümdar yapan manevi unsur. Bir hükümdarın yönetimi altındaki ülkelerin camilerinde, cuma namazı sırasında adının, unvanlarının ve lâkaplarının söylenmesi. Ayrıca, camilerde yapılan vaaz ve edilen dua.

İ

iaşe	: Yedirip içirme, besleme, bakma.
icazet	: izin, onay, onaylama.
ihracat	: Bir ülkenin ürettiği malları başka bir ülkeye veya ülkelere satması, dış satım.
ilelebet	: Sonsuza kadar.
iltizam	: Kanunlarla belirlenen vergileri toplayarak, devlet hazinesine yatırma görevinin belli şartlarla ihale edilmesi.
ikta (ikta sistemi)	: Kelime Arapça kesmek fiilinden gelmektedir. Sözlük anlamı, sınırlan belirlenmiş arazi parçası demektir, ikta, mülkiyeti devlete ait olan toprakların gelirinin hizmet karşılığı verilmesidir.
incil	: Hristiyanların kutsal kitabı.
İnka	: İnka imparatorluğu toprakları (1400 - 1533) bu günkü Peru, Ekvator ve Şili'nin büyük bölümünü içine alacak biçimde Amerika'nın Büyük Okyanus kıyısında uzanıyordu. Çok iyi örgütlenmiş devletin başında, güneşin oğlu anlamına gelen adıyla İnka bulunurdu.
iskân	: Yerleştirme.
istikrar	: Yerleşme, karar bulma, iyice belli olma, durulma.
istikraz	: Ödünç para alma, alınma, faizle para alma.
ithalât	: Bir ülkeye başka bir ülkeden mal getirme veya satın alma.

K

kalyon	: Yelkenle ve kürekle yol alan savaş gemilerinin en büyüğü.
kamu	: Bir ülkedeki halkın bütünü.
kara borsa	: Piyasada olmayan malın, gizlice yüksek fiyata alınıp satılması işi.

karantina	: Bir ülkeyi bulaşıcı ve salgın hastalıklardan korumak için, dışarıdan gelenlerin ayrı bir yerde bekletilmesi.
kassam	: Kazalarda miras işlerini yürüten görevliler.
kaside	: On beş beyitten aşağı olmayan, bütün beyitlerin ikinci mısraları en başta bulunan mısra ile kafiyeli olan ve daha çok büyükleri övmek için yazılan nazım.
kâtip	: Sekreter, yazman.
keçe	: Yapağı veya keçi kılının dokunmadan, yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaş.
kilise	: Hristiyan tapınağı.
konfederasyon	: Devletler birliği (Çeşitli ortaklıkların, daha çok sendikaların kümeleşmesi).
kozmopolit	: Çeşitli milletlerden kimseleri barındıran, kapsayan.
küllüye	: Cami ile birlikte kurulmuş medrese, imaret, kitaplık, hastahane gibi çeşitli yapıların tümü.

L

liberal	: Hoşgörülü, serbest ekonomilere yana olan kimse.
liberalizm	: Toplumda hürriyet ve serbestliğin uygulanmasını gerekli gören siyasî ve ekonomik doktrin.
lojistik	: Askerlik sanatının, savaşta veya askerî bir yürüyüşte, yol, haberleşme, sağlık, yiyecek içecek sağlama gibi hizmetleri en, etkili bir biçimde oluşturma amacım güden bölümü.

M

mahallî	: Yöresel, bir yerle ilgili olan.
mancınık	: Eskiden savaşlarda, kalelere taş gülle atmak için kullanılan bir çeşit büyük sapan. Taş atan kule.
mesnevi	: Her beyti başlı başına kafiyeli ve başından sonuna kadar aynı vezinde olan manzume.
meşk	: Alışmak ve öğrenmek için yapılan çalışma.
meşru	: Kanunun doğru bulduğu.
mezhep	: Gidilen, tutulan yol. Bir dinin şubelerinden her biri.
mirî	: Devlete ait.
misyoner	: Hristiyanlığı yaymaya çalışan kimse.
monarşi	: Siyasi otoritenin genellikle miras yolu ile bir kişinin üzerinde toplandığı devlet düzeni veya rejim.

muhasıl	: Vergi tahsildarı.
muhtıra	: Bir devletin başka bir devlete politik sorunlarla ilgili olarak yolladığı uyarı yazısı, diplomatik nota.
muhzır	: Mahkeme görevlilerinden biri. Görevi; davalıları mahkemeye getirmek, kadının karandan sonra davacının hakkının alınmasında kendisine yardımcı olmaktır.
mülkî	: Bir ülkeyle ilgili olan, ülke yönetimine ilişkin asker sınıfı dışında kalan.
müneccim	: Yıldızların durum ve hareketlerinden anlam çıkaran kimse, yıldız falcısı, astrolog. Gök bilimci.
mürit	: Bir şeyhe bağlı olan.
müsadere	: Devletin vatandaşların malına el koyması.
müteşebbis	: Teşebbüs eden, bir işe girişen.

N

nadas	: Tarlayı sürerek dinlenmeye bırakmak.
naip	: Vekil, kazalarda kadıların yardımcısı olan kişiler.
nefs	: Ruh, can, hayal insanın yeme içme gibi ihtiyaçları. Kendi, şahıs. Bir şeyin ta kendisi.
neft	: Çoğunlukla boyacılıkta kullanılan bir çeşit yağ.
nema	: Büyüme, gelişme, çoğalma. Faiz.
nizamname	: Tüzük. Konulan nizam ve usulü içine alan, ne yolda hareket edileceğini bildiren resmî hükümler.
norm	: Kural olarak benimsenmiş, yerleşmiş ilke veya kanuna uygun durum.
nümayiş	: Gösteri.

O

Osmanlı klasik dönemi	: Osmanlı Devleti'nin 1300 - 1700 yılları arasında geçirdiği dönem.
oto kontrol	: Kendi kendini kontrol, denetim.
örf	: Töre.
öşür (öşr)	: Mahsulden genellikle onda bir oranında alınan şerî vergi.
özerklik	: Bir topluluğun bazı şartlar altında da olsa, kendi kendini yönetme hakkı, idare muhtariyeti.
özlük (özlük hakları)	: Kişi. zat işleri. Bir kuruluşta görevlilerin atanmaları, yükselmeleri ve emeklilikleri gibi kişisel işlemlerin bütünü ve bu işleri yürüten bölüm.

P

Panslavizm	: Rusların Balkanlardaki Slav milletlerini kendi egemenliğinde birleştirerek Slav birliğini kurma faaliyeti.
parlamento	: Temsil esasına dayanan, tek ya da çift meclisten oluşan yasama organı.
papa	: Katolik kilisesinin; bir meclis tarafından seçilen, Vatikan'da oturan ve Hz. isa'nın vekili sayılan başkanı.
payidar	: Kalımlı, yok olmayan, ölümsüz.
pozitivizm	: Olguculuk. Araştırma konusu olarak yalnız olguları ele alan, bunun dışındaki açıklamaları yararsız, teorik olarak denetlenemez gören yaklaşım.
protokol	: Resmî toplantılarda ve bazı merasimlerde uyulması mecburi olan kaideler.

R

rasathane	: Astronomi veya meteoroloji gözlemlerine uygun şekilde donatılmış kurum.
reform	: Düzeltme, iyileştirme, ıslahat.
resim (resim)	: Vergi.
risale	: Mektup, kısa yazılmış küçük kitap, dergi.
rubâî	: Şekilli vezinle yazılan dört mısralık şiir.

S-Ş

seferberlik	: Sefere hazırlık.
sektör	: Bölüm, kısım.
seyyah	: Gezgin, turist.
sikke	: Madeni para.
sine	: Göğüs, gönül, yürek.
skolastik	: Avrupa'da kilisenin etkisi altında gelişen Orta Çağ görüşü. Bu görüşte serbest düşünce engellenmiş, yeni buluşlara gerek duyulmamış sadece Hristiyanlık dininin prensiplerini öğretmek ve yaymak amaçlanmıştır.
sosyalist	: Sosyalizm yanlısı, toplumcu.
soy kırımı	: Bir insan topluluğunu millî, dinî sebeplerle yok etme.
sömürge	: Ana yurt dışında egemenlik kurularak, üzerinden çeşitli yararlar sağlanan ülke.

standart	: Belirli ölçülere, yasaya ve kullanıma uygun olan.
statü	: Bir topluluk veya bir toplum içinde, bir kimsenin durumu veya kazandığı saygınlık. Yürürlükte bulunan antlaşmalara göre olması gereken veya süregelen durum.
stratejik	: Önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için takip edilen yoi. izlenen politika.
şariat İslam	: Doğru yol, Allah'ın emri. Ayet, hadis esaslarına dayanan

T

tahrir	: Kaydetme, deftere geçirme; kadastro.
takva	: Allah korkusuyla günahattan kaçınma, Allah'ın emir ve yasaklarına uymakta titizlik gösterme.
tamah	: Aç gözlülük, hırs. Çok beğenip istemek.
tampon devlet	: Coğrafi yeri bakımından, güçlü ve bir birine düşman iki devlet arasında bulunan devlet.

tasavvuf	: Samimi bir düşünce, telkin ve zikir yoluyla Allah'a ulaşma düşüncesi. Gönlü Allah sevgisine bağlama.
taşra	: Başkent dışındaki topraklar.
tebaa	: Bir devletin yönetimi altında bulunanların tamamı, uyruk.
tedavül	: (Para ve para yerine geçen bono, senet için) Geçerli olma, sürümde bulunma, sürüm, geçerlik. Mal veya paranın elden ele dolaşması, dolanım, sirkülasyon.
tekeli	: Bir malın tek elden satılması.
tekstil	: Dokuma. Dokumacılık,
telef	: Yok etme, öldürme. Boş yere harcama, yıpratma.
terkip	: Birleşim, birleştirme, bir araya getirme. Tamlama.
töre	: Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimlerinin, kuralların, görenek ve geleneklerin, ortaklaşa alışkanlıkların, tutulan yolların bütünü. Bir toplumdaki ahlâki davranış biçimleri. Türk töresi; Eski Türk sosyal hayatını düzenleyen bütün hukukî kaideler.

U-Ü

ülmatom	: Bir devletin başka bir devlete yaptığı son ve kesin önerme. Kabul edilmemesi, ya o devlet ile olan ilişkilerin kesilmesine, ya da o devlet ile savaşa yol açar.
---------	---

Ümit Burnu : Bartolomeu Dias (Bartelmi Diyaz) tarafından 1487 yılında keşfedilen Afrika'nın güney ucu.

Y

yapağı : İlkbaharda kırkılan koyun tüyü.

Z

zaptiye : Osmanlı Devleti'nde toplum güvenliğini sağlamakta görevli askerî polis kuruluşu. Bu kuruluştan olan er.